

PLANIRANJE I PROGRAMIRANJE U OBRAZOVANJU - DEFINISANJE OSNOVNIH POJMOVA

- Geneza pojmova : kurikulum i vaspitno – obrazovni program
- Savremeno shvatanje kurikuluma / programa
- Šta je predškolski program?
- Kriterijumi razlikovanja kurikuluma/ programa
- Teorijske orijentacije u oblikovanju kurikuluma / programa
- Tipologija predškolskih programa i vrste strategija za njihovo ostvarivanje
- Modeli savremenih predškolskih programa (pristupi : konstruktivisti; instruktivisti; model A i model B)

Geneza pojmov : kurikulum i vaspitno – obrazovni program

- izvorno značenje termina kurikulum potiče iz latinskog jezika
- *Curriculum* → *staza za trčanje, trkalište* → složenica je nastala od pojmova kojima se označava : trčanje, trka, krug sugerišući:
  - a) *usmerenost pravca kretanja*
  - b) *utvrđenost cilja*
  - c) *određenost mesta*
- predstavlja *kurs ili plan učenja*
- u obrazovni i vaspitni proces uvodi se preciziranjem sadržaja koji se u određenom vremenu i određenim redosledom prenose učenicima

Istorijski kontekst

- srednji vek : curriculum (artibus)=izvestan redosled učenja(obrazovnih) sadržaja po godištima
→anglosaksonsko govorno područje
- Evropa, 16. i 17. vek (Ratke, Komenski) zamenjen je grčkim terminom “program” → cilj, svrha, zamisao, namera, nacrt → *“raspored po kome će se nešto raditi”*
- u kontekstu školskog sistema pojam program povezuje se sa organizovanjem vasp.obraz.rada→ *dokument kojim se određuje šta se i zašto uči, a zatim kako i čime*

- Sredinom 20.veka u Nemačkoj “kurikularni pokret” → ukazano na jasnu potrebu razlikovanja pojma kurikulum od tradicionalno shvaćenog nastavnog programa
- Predlozi :
  - ✓ da se neodređene formulacije zamene jasnim nastavnim zadacima
  - ✓ da zadaci vode ka ostvarivanju ciljeva učenja
  - ✓ redosled ciljeva striktno postavljen (taksonomija)
  - ✓ podaci o načinima za njihovu realizaciju
  - ✓ kontrola (povr.inf.) o rezultatu učenja

- sredinom 70-tih godina prošlog veka ističu se novi strukturni elementi u vidu *ciljeva, sistematizacije i obavezne kontrole*
- Osnovne komponente kurikuluma (Internacionalna Enciklopedija obrazovanja, 1985):
  - OKVIRNE PRETPOSTAVKE O ONIMA KOJI UČE I DRUŠTVU
  - CILJEVI I ZADACI
  - ODABRANI SADRŽAJI, TEME, SEKVENCE ILI OBLASTI
  - NAČINI PRENOŠENJA ZNANJA I METODIČKE ODLIKE OKRUŽENJA ZA UČENJE
  - EVALUACIJA

➤ vrsta tehničkog plana za dostizanje unapred određenih i merljivih ciljeva čije su ključne komponente:

- Teorijske osnove (pedagoške, psihološke, filozofske) → plan i program izbor i redosled sadržaja, ponuda određenih udžbenika i različitih materijala (kurikulumski paket)
- Potrebni uslovi za planiranje, izvođenje i evaluiranje rezultata (prema Miljak, 1996)

Savremeno shvatanje kurikuluma / programa

- pojam “SAVREMENI “ → kraj 80-tih i početak 90 –tih godina 20.veka → redefinisana kriza obrazovanja → zahtev za inoviranjem programa
- UNESCO, OECD, Savet Evrope : utvrđivanje neophodnih znanja ostvaruje se kurikulumom kao koherentnom artikulacijom namera i ciljeva, sadržaja i metoda nastave i učenja i osnova za ocenjivanje i evaluaciju
- Svetska deklaracija obrazovanja za sve (Tajland, 1990; Dakarski okvir, 2002)
- kurikulum postaje jedno od najvažnijih sredstava za obezbeđivanje kvalitetnog i ravnopravnog obrazovanja za sve

- Reformisanje obrazovnih sistema zemalja Zapadnog sveta (Evropska unija, SAD, Kanada, Australija, Novi Zeland) → poč. novog milenijuma zemlje Dalekog Istoka (Japan, Koreja, Singapur, Hong Kong)
- *program / kurikulum* nije samo dokument i smernica → *sveukupno iskustvo koje dete / učenik stiče pod rukovodstvom obrazovne institucije*
- Akcenat se pomera sa *teorijskog modelovanja na plan prakse i konteksta*
- ne donosi se strogo određen i završen već se gradi i razvija *zajedničkom akcijom praktičara*
- prevode se vaspitno-obrazovne koncepcije, osnovne ideje i načela *u vaspitnu praksu*
- na osnovu ispitivanja i proveravanja u praksi dalje se *dograđuje i usavršava kurikulum*

➤ svaki kurikulum (implicitno ili eksplicitno)
sadrži komponente :

✓ Ciljevi

✓ Sadržaji

✓ Metode

✓ Postupci

✓ Evaluacija

➤ Tehnike planiranja razlikuju se po tome koji od navedenih elemenata predstavlja polazište u planiranju – da li se unapred određuju ciljevi i sadržaji

Šta je predškolski program?

- vezuje se za sintagmu “predškolski uzrast” →razvojni period u detinjstvu koji završava polaskom u osnovnu školu
- ne precizira se kada počinje ali se ističe značaj psihofizičkih promena koje se dešavaju i omogućuju detetu ulazak u obavezni sistem školovanja
- istraživanja: postoje i deluju ometajući faktori na sticanje iskustva i razvijanje bazičnih sposobnosti
- koncipirani brojni sredinski programi, eksperimentalni programi za rano obrazovanje(ujednačavanje polaznih osnova za učenje i razvoj dece)

➤ Prvo značenje pojma “ predškolski “ – godinu dana pre polaska u školu

- ✓ KENTAKI : poštuje se dostignuti nivo kognitivnog, govornog i socio-emocionalnog razvoja → u PP uključuju se deca sa 5 i /ili 6 godina → polaze u školu kada su razvojno spremni
- ✓ ZAPADNA EVROPA I AMERIKA: poštuje se kalendarski uzrast → postoje razlike
- ✓ EU- Velika Britanija, Holandija, Malta -5 god.
- ✓ Austrija, Belgija, Kipar, češka , Francuska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Luksemburg, Norveška, Slovenija, Španija, Portugal, Slovačka) – 6 god.
- ✓ Finska, Švedska, Bugarska, Poljska, Rumunija i većina baltičkih zemalja- 7 god.
- ✓ Kanada, Australija (izuzev Tasmanije), Japan, Koreja, Hong Kong – 6 godina

- Drugo značenje pojma “ predškolski “ – proširivanje na čitav period – institucionalno vaspitanje i obrazovanje - u nadležnosti MP
- kompenzatorski programi- potrebno osigurati trajniju i intenzivniju obrazovnu intervenciju spuštanje još za oko jednu do dve godine nadole
- trogodišnja deca → polazna osnova je potreba za intenzivnim socio-emocionalnim kontaktom sa senzitivnom odraslom osobom → nekoliko sati dnevno borave u društvu vršnjaka u igrama i aktivnostima koje priprema i usmerava kvalifikovana odrasla osoba prema određenom programu- zemlje EU, Japan, Novi Zeland, Koreja

- Treće značenje pojma “ predškolski “ – proširivanje na period od rođenja deteta (Singapur, od 2. meseca) do polaska u školu → neke zemlje ostvaruju integrisani pristup nege, vaspitanja i obrazovanja od prvih meseci života i tokom prvih godina školovanja kao vid podrške
- zbog svih razlika PP može da predstavlja spisak sadržaja koji će se sa decom izučavati, uz ciljeve, zadatke i metodička uputstva ; pojavljuje se i evaluacija jer se mora proceniti postignuto → time se PP približava ideji kurikuluma

Kurikulum predškolskog vaspitanja

➤ Treba da sadrži :

- vaspitno – obrazovne ciljeve
- sadržaje
- vaspitno – obrazovna iskustva, aktivnosti dece (interakcija dece i vaspitača)
- vaspitno – obrazovne strategije, metode ili organizacija vaspitno – obrazovnog rada
- vremensko utvrđivanje realizacije ciljeva
- navođenje vaspitno – obrazovnih izvora/ sredstava
- povratna informacija, merenje ili dijagnoza u vidu evaluacije (formativne i sumativne)

Polazne osnove

- kada se pod PP ima u vidu V-O rad sa decom u trajanju od dve do tri godine koji nije neposredno usmeren na pripremanje za formalno školovanje, nezaobilazan element programske strukture predstavljaju polazne osnove - sadrže : *predstave o razvoju i učenju deteta, koncepciju predškolske ustanove i vrednosni sistem*
- *PROGRAM TREBA DA PREDSTAVLJA “JEZGRO KURIKULUMA “ razrađeno do onog stepena koji omogućava prilagođavanje svoj raznovrsnosti u tipovima ustanova, stilova rada vaspitača i individualnim razlikama među decom predškolskog uzrasta (Kamenov 1999)*
- velika odgovornost poverena praktičarima koji su usmereni na :
  - ✓ istraživanje sopstvene prakse
  - ✓ kontinuiranu evaluaciju i samoevaluaciju

Kriterijumi razlikovanja kurikuluma/ programa

1. kriterijum : usmerenost

➤ 3 polazišta:

- znanje/ predmet → akademski ili predmetni kurikulum
- društvo → društveno orijentisani kurikulum
- dete/učenik → ka samoaktualizaciji

Akademski – akcenat na akumulaciji organizovanih bazičnih znanja ; korpus znanja omogućava ljudima da efikasnije komuniciraju → dve orijentacije :

1. Akademsko – racionalistička (obrazovanje sredstvo transmisije intelektualnog nasleđa)
2. Kognitivno – procesna (sredstvo razvoja kognitivnih procesa)

Društveni – jezgro kurikuluma bi trebalo svima da omogući savladavanje istog obrazovnog programa-
dve orijentacije : utilitaristička (obrazovanjem treba pripremiti decu za život u društvu kroz osposobljavanje za efikasno obavljanje društvenih funkcija) i kritička – (obrazovanje sredstvo iniciranja socijalnih reformi i razvoja pravednijeg društva

Samoaktualizacijski – akcenat na učenju koje doprinosi socio-emocionalnom razvoju → kreativna ekspresija i razvoj imaginacije, refleksija o vlastitim iskustvima → potrebe i interesi učenika na prvom mestu → individualno učenje, razvoj pojedinačnih talenata i personalno ispunjenje

2. kriterijum - nivo ostvarivanja:

- stvarni ili prihvaćeni kurikulum (realnost dečjeg/učenikovog iskustva doživljenog u v-o ustanovi)
- zvanični ili planirani kurikulum (ono što je proklamovano konceptom i programom v-o rada)
- razlika među kurikulumima može biti posledica svesnih i nesvesnih napora da se program prilagodi → svesno menjanje nastaje kada ga prilagođavamo kulturnom miljeu zajednice, osobenostima populacije, uslovima ,... a nesvesno je posledica delovanja unutrašnjih, subjektivnih faktora tzv. “implicitne pedagogije “ → lično tumačenje pojedinih elementa programa

Razlike stvarnog i službenog kurikuluma

1. nivo : *ustanova* – prilagođava ga sebi
2. nivo : *uslovi* – fizički, organizacioni, socio- pedagoški, kulturni
3. nivo : *vaspitač* – aktivira sopstveni “implicitni program “
4. nivo : *realizacija* → vaspitno - obrazovna praksa → *realni program*
  - *Sistemski pristup : makro nivo / država /*
  - *Mezo nivo /jedan nivo školskog sistema, program v-o rada određene institucije /*
  - *Mikro nivo /nivo razreda / vaspitne grupe*
  - *Nano nivo / nivo individue /*

Teorijske orijentacije u oblikovanju kurikuluma / programa

1. *Kulturno – **transmisioni** model* →
kurikulum transmisija znanja

2. *Procesno – **razvojni** model* →
kurikulum transakcija i
transformacija znanja

*Kulturno – **transmisioni** model :*

- ✓ prenošenje unapred izgrađenih oblika znanja
- ✓ predočavanje činjenica, načela i pravila delovanja
- ✓ funkcionalni model (Spodek) → dete nezreo organizam koji se mora naučiti veštinama i vrednostima sadržanim u kulturi odraslih
- ✓ pasivan i receptivan položaj u procesu vaspitanja
- ✓ ponašanje deteta određeno spoljašnjim podsticajima
- ✓ program v-o rada se određuje posredstvom v-o zadataka koji se odnose na vidljivo ponašanje
- ✓ razrađeni koraci kojima se dete vodi do cilja- trajno menjanje dečjeg ponašanja
- ✓ v-o ciljevi i metode određuju se nezavisno od deteta
- ✓ uloga vaspitača je kontrolisanje okruženja

Klasični model kurikuluma (Stenhaus):

- ✓ jasno definisani ciljevi i razrađeni sadržaji
- ✓ najznačajniji korak je programiranje
- ✓ praktičari se vide samo kao operativci onoga što grupa stručnjaka razrađuje
- ✓ rešavanje v-o problematike se sagledava kao tehničko i materijalno pitanje
- ✓ vaspitno – obrazovna praksa je nešto jasno, određeno i nepromenljivo → inženjerski, zanatski, tehnološki i scijentistički model
- ✓ linearno i jednodimenzionalno shvatanje vremena
- ✓ znanje entitet koji je deljiv i može se hijerarhijski urediti

Procesno razvojni model:

- ✓ vaspitanje i obrazovanje proces kontinuiranog rasta i razvoja personalnih dispozicija individue
- ✓ prednost daje sadržajima i metodama učenja i podučavanja koje doprinose razvoju dečjih ličnih potencijala → *PROCES- MODEL KURIKULUM*
- ✓ zastupa selekciju sadržaja i obrazovnih strategija
- ✓ evaluacija progressa svih učesnika v-o procesa
- ✓ različiti konteksti primene
- ✓ preispitivanje i menjanje ciljeva
- ✓ odnos vaspitača i prakse nije konstantan- kontekstualne varijable vrše snažan uticaj na praksu

- ✓ osnovne postavke razradio je Stenhaus na osnovu kritike klasičnog modela
- ✓ pristup blizak istraživačkom projektu
- ✓ praktičar razvija i usavršava program i sebe cikličnim izvođenjem akcionih istraživanja :
  - Posmatranje
  - Izvođenje akcije
    - Refleksija o sprovedenoj akciji
    - Generisanje novih akcionih hipoteza
  - Ponovno započinjanje ciklusa istraživanja

Tipologija predškolskih programa i vrste strategija za njihovo ostvarivanje

- *Vikart (Weikart)*: tradicionalni PP, strukturirani PP, PP orijentisani na zadatak
- *Šoldac (Scholdatz)* : PP obogaćivanja, kompenzatorni PP, akademski PP i kognitivno- razvojni PP
- *A. Marjanović* : akademsko – disciplinarni PP i psihološko –funkcionalistički, otvoreni predškolski kurikulum
- javljaju se brojne taksonomije programa:
preakademski PP, PP kognitivnog obogaćivanja i socio – emocionalni PP

➤ danas - tri velike grupacije (E.Kamenov):

1. *Maturacijsko – socijalizacijski*

2. *Kognitivno – akademski*

3. *Kognitivno – razvojni*

Maturacijsko – socijalizacijski

- ✓ minimalno strukturirani
- ✓ usmereni na dete kao izvor programa
- ✓ samousmeravajuće aktivnosti dece
- ✓ bliski programima tipa *otvorene škole, programima obogaćivanja*
- ✓ socio-emocionalnom razvoju daje se prednost

Kognitivno – akademski

- ✓ orijentisani ka obezbeđivanju akademskog uspeha i nadoknađivanja “kulturnog deficita”
- ✓ usmereni na predmete školskog tipa i zadatke
- ✓ visoko strukturirani

Kognitivno – razvojni PP

- ✓ delimično strukturirani jer počivaju na kognitivno – razvojnim ciljevima
- ✓ uopšteno data uputstva za rad → predlaže se kako da obogate sredinu i prezentuju sadržaje
- ✓ aktivnosti podsećaju na izvestan tip časa
- ✓ zasnivaju se na psihološkim teorijama razvoja i teorijama učenja

Modeli savremenih predškolskih programa

- uobičajena podjela programskih modela na dva tipa : model A i model B
- ovakav pristup zastupljen u svim zvaničnim dokumentima zemalja OECD i EU
- dihotomija programa, ciljeva i metoda učenja u predškolskom detinjstvu (Katz):
  - Konstruktivistički model programa
  - Instruktivistički model programa

Konstruktivistički model programa

- ✓ u centar stavlja dete i njegovu urođenu sposobnost da uči u interakciji sa okruženjem
- ✓ samo konstruiše znanja
- ✓ uloga odraslog je da ohrabruje, podstiče i podržava izbore i napore deteta
- ✓ prilagođava organizaciju, aktivnost, vreme i prostor

Instruktivistički model programa

- ✓ vaspitač koji zna koja i kakva znanja su potrebna detetu
- ✓ važno je strukturisati aktivnosti i kroz njih voditi dete u skladu sa didaktičkim principima

KONSTRUKTIVISTI (modeli zasnovani na igri i kreativnosti)	INSTRUKTIVISTI (akademski modeli)
Aktivnosti inicirane od strane deteta	Aktivnosti inicirane ili usmeravane od strane vaspitača
Aktivnosti i teme bira dete	Aktivnosti i teme bira ili usmerava vaspitač
Kurikulum utemeljen na igri, progresivistički	Zasnovan na didaktičkim i tradicionalnim školskim principima
Razvojno prilagođen program i metode	Ne vodi se računa o razvojnem prilagođavanju programa i metoda
Podsticati dete da samo konstruiše svoja sopstvena znanja	“Bazična znanja” se sistematično predstavljaju deci
Informalna, nestrukturisana organizacija rada u vaspitnoj grupi	Formalna, strukturisana organizacija rada u vaspitnoj grupi
Naglašavanje samog procesa u aktivnostima	Naglašavanje produkata aktivnosti

Model A

- *Predškolski programi koji polaze od deteta i podrazumevaju usmerenost na celovit razvoj potencijala koje dete angažuje kroz samo-determinišuće aktivnosti, spontano istraživanje i u igri - nazivaju se programi Modela A (socio-konstruktivistički pristup)*

- ✓ akcenat na intrinzički motivisanim aktivnostima i interakciji sa vršnjacima (u paru ili manjoj grupi)→temelj razvoja simboličke funkcije i sredstvo urastanja u kulturu zajednice
- ✓ važno mesto pripada odrasloj osobi koje na indirektan način podržava i podstiče dečji razvoj
- ✓ uloga odraslog : priprema okruženje za igru, istraživanje i zajedničko učenje, nudi raznovrsne životne situacije i materijale koji podstiču različite načine doživljavanja i izražavanja
- ✓ ciljevi i principi zajedničkog življenja iskazani su u vidu ideja i vrednosti koje vaspitač razrađuje za svako pojedino dete u dogovoru sa roditeljima

- ✓ evaluacija je neformalna, zasnovana na posmatranju, praćenju i beleženju
- model A dominira među članicama EU, posebno u skandinavskim zemljama i u Italiji (*Ređo Emilija*)
- na Novom Zelandu (*Te Whariki*)
- *AMERIKA : pristup Razvojno prilagođene prakse (DAP-Development Appropriate Practice)*
- *Nedostatak : dete koje je uključeno samo u ovaj tip spontanih aktivnosti i pored visoke motivacije i doživljenog zadovoljstva može ipak da ne nauči ništa određeno (Crahay 2009)*

Model B

- *Utemeljen na teorijama učenja i obrazovanja koje akcenat stavljaju na aktivnost deteta koju je osmislio odrasli. Zadatak vaspitača je da podstakne i motiviše dete za učešće u unapred pripremljenim aktivnostima koje će omogućiti sistematsko učenje i razvojno napredovanje u različitim aspektima dečjeg razvoja.*

- ✓ kurikulum predstavljaju manje ili više razrađeni razvojni i obrazovni ciljevi koje prate informacije o tome šta i kako deca uče
- ✓ najčešće definisani u vidu obrazovnih standarda ili ishoda učenja
- ✓ povezani sa veštinama i znanjima na kojima se temelji dalje učenje i školovanje
- ✓ podrazumevaju izvesna prilagođavanja
- ✓ veliki značaj pridaje se razvoju govora i osnovnim akademskim veštinama
- ✓ jezik se smatra osnovom razvoja viših mentalnih funkcija a njegova upotreba temelj meta- kognicije

- zastupljen u Francuskoj, Velikoj Britaniji, Australiji i u SAD
- IMA DUŽU TRADICIJU U OBRAZOVANJU PREDŠKOLSKE DECE
- njegove osnove često eksperimentalno proveravane i razvijane
- najuspešniji za početno opismenjavanje i rano školovanje
- smatraju se primerenijim za stariji predškolski uzrast (5-6)